

Allmänningar och Stråk

essäer, reflektioner och pratpromenader Om gemensamma rum

Karin Grundström
Mathilda Rosengren
Redaktörer

A&S
Allmänningar & Stråk

Boken har finansierats genom Formas Nationella forskningsprogram för Hållbart samhällsbyggande Nr. 2019-01923

ISBN 978-91-527-2480-4 (tryck)

ISBN 978-91-527-2481-1 (pdf)

© Författarna, 2022

Utgivare: Allmänningar & Stråk: Malmö

Layout: Karin Grundström och Mathilda Rosengren

Tryck: Åtta45 Tryckeri: Malmö

Om betydelser av att gå

Peter Parker & David Pinder

Att gå ut

Avgränsad av staket, överröstad av trafik, bland avgaser och utsatt för fysiska risker – att gå till fots är, i många städer, ett vanskligt företag. Den moderna stadens prioritering av biltrafik och obehindrade flöden har satt maskiner framför fotgängare. Fotgängare tillskrivs strikt begränsade ytor eller lämnas att ta risker bland förbirusande trafik. Ett resultat av denna prioritering av snabba flöden är neutrala stadsrum och en begränsning av våra sinnesförmålor till att mest handla om trafik. Stadens rum utformas för att ta sig igenom eller fly ifrån, snarare än att bo på, dröja kvar vid eller utforska.

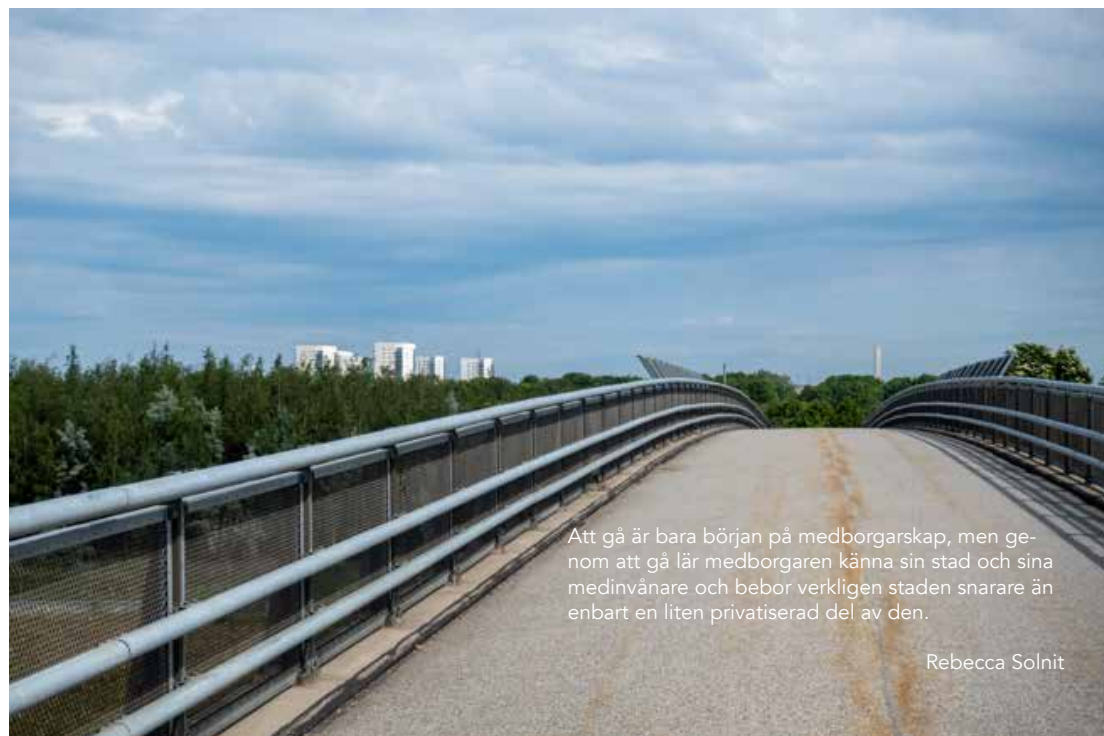
Ändå märks ett ökat intresse för gående och för promenadvänliga städer bland många planerare, designers och beslutsfattare. Gåendet har i dessa sammanhang förknippats med hälsa, hållbarhet och ekonomiska fördelar. Att uppmuntra människor att tillbringa mer tid på offentliga platser genom att koppla samman fragmenterade stads- och landsbygdsområden, är en del av nordiska visioner för att göra städer mer sammanhållna och levbara. Men hur formuleras frågor om gående och de utrymmen som anses viktiga i detta avseende? Ur vems perspektiv, och i vems intressen, bedöms och planeras gång och gående?

När gåendet främjas är det ofta som ett transportsätt bland andra. Målet blir att fler ska gå. Gåendet är fortfarande tänkt enbart som ett sätt att förflytta sig från en plats till en annan och fokus i planeringen blir att tillhandahålla lämplig infrastruktur på utvalda platser. Men hur är det med de kroppsliga erfarenheterna och kvalitéerna i att gå? Vilken betydelse och vilka värden förknippas med gåendet? Hur kan dessa värden förbättras, delas och göras mer tillgängliga och inkluderande?

Rummet har ... blivit ett medel för ren förflyttning – vi värderar numera stadsrummet i termer av hur lätt det är att köra igenom det, att ta sig ur det. Stadsrum som underordnats dessa krav på förflyttning blir med nödvändighet intetsägande.

Richard Sennett

Att gå är bara början på medborgarskap, men genom att gå lär medborgaren känna sin stad och sina medinvånare och bebor verkligen staden snarare än enbart en liten privatiserad del av den.

Rebecca Solnit

Att försjunka i gåendet och återhämta sig genom att gå

Varför går vi? För att ta sig till arbetet. För att träna. För att ta en genväg på ett bekvämt sätt eller helt enkelt för att det inte finns några alternativ. Det finns otaliga anledningar till att gå baserat på olika rumsliga, sociala och kulturella situationer. Ibland går vi enbart för gåendets egen skull. För att komma ut, för att lära känna miljöer, eller för att uppleva liv och rörelse.

Att gå är till synes en grundläggande mänsklig handling men det görs på väldigt olika sätt och i kombination med olika hjälpmedel (från stigar och vägar till kläder och skor). Ändå finns något speciellt med att gå, det innebär en kroppslig närvaro, en relativt långsam hastighet och många olika möjligheter att ta del av omgivningen och interagera med den. Vi lär inte känna miljöer genom att distanserat betrakta dem utan genom kroppslig närvaro och handling. På det viset skapas en nära ömsesidighet mellan människa och omgivning, till den grad att åtskillnaden ibland kan bli svårfångad.

Att gå engagerar oss inte enbart genom det vi ser, utan också genom det vi hör, luktar och tar på. Vår uppmärksamhet kan vara medvetet riktad men också distraherad. Vanligtvis är det inte krävande att gå och därmed finns flera och skiftande möjligheter att följa något intryck, att reflektera eller att låta tankarna vandra.

Att försjunka i gåendet framhävs ofta som ett sätt att återhämta sig, ett sätt att återfå en hälsosam rytm. Att gå gör det möjligt att rensa huvudet och sträcka på benen. Det kan ge andrum, en känsla av frihet och en känsla av förstärkt välbefinnande. Det kan vara ett sätt att lämna saker bakom sig eller ta itu med problem såväl som att skapa avstånd till eller fördjupa sig i minnen.

Men samtidigt upplevs gåendet av många människor på mindre positiva sätt, till exempel som en nödvändighet eller en börda förknippad med rädsla och hot. Uppmärksamheten riktas mot potentiella faror i miljöer som är utformade på hotfulla sätt och som kan reflektera och förstärka rädslor.

Genom att gå ... vävs landskapet in i livet, och olika liv vävs in i landskapet i en pågående process utan slut.

Tim Ingold

Att mötas och interagera

Att gå är en vardaglig handling. Det kan framstå som ödmjukt, okomplicerat och befriat från många statusmarkeringar och bekvämligheter. Men att gå är också en social och offentlig handling genom vilken vi möter och interagerar med människor och platser. Som sådant är gåendet sammanvävt med konstruktioner av kön, klass, etnicitet, sexualitet, och funktionsvariationer.

Det är inte alla möten och all uppmärksamhet i det offentliga som vi uppskattar och därför utvecklar vi färdigheter och taktiker för att bemöta dessa. Men i vissa situationer utgör gåendet ett sätt att utforska platser och att vara öppen för det oförutsedda. För andra är det ett sätt att lösgöra sig från social kontroll och navigera genom dominerande kulturella normer. Genom att gå är en relativt öppen och kravlös social interaktion är det ett viktigt medel för att kunna uppfatta skillnader på offentliga platser och för att kunna navigera och interagera i det offentliga rummet.

När gåendet minskar och "livet mellan husen" avtar – vilket har upplevts på många platser under Covid-19 restriktioner, eller när det sociala livet i staden försummas eller marginaliseras – får det återverkningar på oss alla.

Att tillägna sig platser

Att gå är betydelsefullt för hur vi utvecklar känslor av identitet, plats och hem. Vi kan välja att gå men förutsättningarna är inte alltid möjliga att välja, platser är ordnade och kodade på vissa, specifika sätt. Genom att gå reproducerar vi en viss ordning men vi tillägnar oss också platserna. Att gå avslöjar både möjligheter och gränser, vi förverkligar vissa av dessa och omarbetar andra. Informella stigar växer fram där invånarna följer en väg som är önskad snarare än planerad.

Att regelbundet genomkorsa stads- och landsbygdsmiljöer kan skapa en känsla av förtrogenhet och tillhörighet. Men det kan också finnas känslor av osäkerhet och främlingskap. Känslor av att tillhöra en plats kan sammanflätas med främlingskap, eller så kan det ena förbytas mot det andra om det sker en genomgripande stadsomvandling, personliga förändringar, eller genom en plötslig händelse.

Bara att gå och befinna sig på en plats kan vara ett sätt att kräva erkännande för sig själv och för andra. Vissa urbanforskare framhåller fotgängarens betydelse för utvecklingen av stadslivet och för trygghet i staden. Historien visar oss också vilken stark påverkan gåendet kan ha, när personer går tillsammans för att kräva erkännande av rättigheter och ställa krav till fots.

Att gå i staden är en i en grunden offentlig erfarenhet, en ständig förhandling, och det är genom denna förhandling som vi bättre kan förstå den politiska komplexiteten i det offentliga rummet.

Vem äger det offentliga rummet? Vilken rätt har vi till användning och tillgänglighet? Hur bidrar och kringgår olika sätt att gå den rumsliga ordningen i en stad? Hur bidrar gåendet till att kartlägga nya, fritt tillgängliga områden?

Susan Snodgrass

Fotgängerstråk som allmänning

Att gå i en stad och i landskapet har flera värden och betydelser som sträcker sig bortom möjligheten att enkelt förflytta sig. Sådana värden inbegriper återhämtning, att mötas och att ta del av något gemensamt. Rummets fysiska och planerade egenskaper utgör en del av detta, men värden skapas även genom användning som baseras på känslor av tillhörighet, interaktion, igenkänning och möjligheter att uttrycka sig.

Gåendets sociala och materiella rum kan sägas utgöra en gemensam, delad resurs. Rummet är gemensamt genom att det skapas och används av en löst sammansatt grupp av människor som går, möts och interagerar. Denna gemensamma, delade resurs kan förstås som en allmänning. Dessa allmänningar har historiskt vuxit fram genom en kamp mellan olika rättigheter och genom en praxis som utmejslats över tid på olika platser. Det kommer alltjämt finnas frågor om människors möjligheter att ta del av dessa allmänningar, vilka värden de innehåller, och vilka rättigheter att röra sig eller dröja kvar som omfattas.

Ett sådant perspektiv inbjuder till frågor om fördelning, tillgänglighet och rättvisa till möjligheter att gå. Oavsett om det handlar om informella stigar eller planerade stråk bör dessa medge en viss öppenhet i möjligheten att utforska, interagera och mötas. Det blir möjligt att föreställa sig en väv eller ett nätverk av platser och stigar i staden som är tillgängligt för olika personer och för varierande användning. För att stödja och utveckla en sådan allmänning är det nödvändigt att se inte bara till platser i sig, eller gåendet i sig, men även till de erfarenheter, betydelser och värden som gåendet medför.

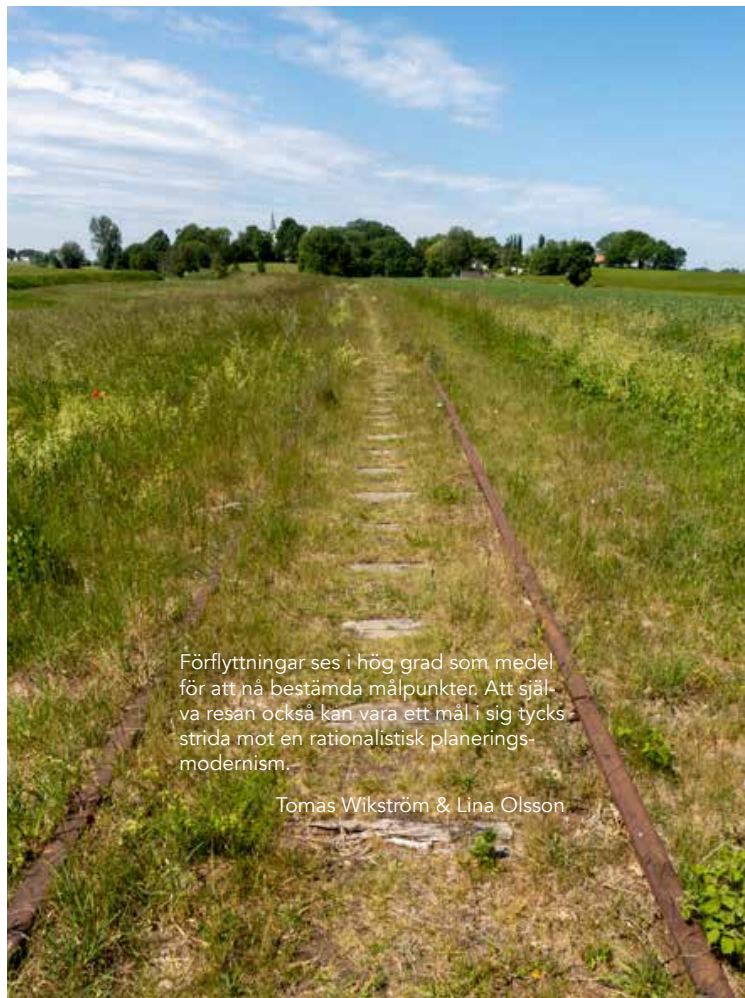
I nuläget känner vi till för lite om denna aspekt av stadsväven. En del av orsaken till detta ligger i den moderna plane-

ringens betoning av transporter och flöden, där fotgängare är marginaliserade och gåendet ses enbart som ett sätt att ta sig fram till en målpunkt. Kanske är det också vardagligheten med att gå som gör att dess värden förbises. Att ompröva förståelsen av gåendet skulle därför kunna bidra till att skapa bättre miljöer för alla.

Att gå är att kartlägga med fötterna. Det hjälper oss att förstå hur staden hänger ihop, att förbinda olika stadsdelar som annars skulle ha förblivit åtskilda enheter... Jag går för att det ger – eller återställer – en känsla av plats.

Lauren Elkin

Förflyttningar ses i hög grad som medel för att nå bestämda målpunkter. Att själva resan också kan vara ett mål i sig tycks strida mot en rationalistisk planeringsmodernism.

Tomas Wikström & Lina Olsson

Tänk om allmänningar inte bara förstods som ett gemensamt markområde, ett utrymme, en gemensam resurs eller en produkt, utan att allmänningar också kunde omfatta möjligheter att flytta, resa, samlas, pausa och vara närvarande?

Mimi Sheller

Fotografi: David Pinder

Referenser

Elkin, L. (2017). *Flâneuse: Women Walk the City in Paris, New York, Tokyo, Venice, and London*. London: Chatto and Windus.

Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space*. Washington, Island Press.

Ingold, T. (2011). *Being Alive: Essays on Movement, Knowledge and Description*. London: Routledge.

Sennett, R. (1994). *Flesh and Stone: The Body and The City in Western Civilization*. New York: W.W. Norton.

Sheller, M. (2018). *Mobility Justice: The Politics of Movement in an Age of Extremes*. London and New York: Verso.

Snodgrass, S. (2016). I walk the line: on the art and politics of walking in the city. From *In/Site: Reflections on the Art of Place*. <https://susansnodgrass.com/2016/12/19/i-walk-the-line-on-the-art-and-politics-of-walking-in-the-city/> [Hämtad 2021-12-10].

Solnit, R. (2001). *Wanderlust: A History of Walking*. London and New York: Verso.

Wikström, T., & Olsson, L. (2012). *Stadens möjligheter: platser och stråk*. Malmö: Tita-projektet, Region Skåne.

Citat

Alla engelska citat har översatts till svenska av författarna.